

Mn. ANTONI MARIA ALCOVER, FOLKLORISTA

P. Rafel Ginard Bauçà

Mn. ALCOVER NO FALSIFICÀ LES RONDALLES

He de tractar de Mn. Alcover com a folklorista; però, en dir "folklorista", me referiré quasi exclusivament a l'arreglador de les nostres rondalles.

El clima de les *Rondaies Mallorquines* —una variant dins la rondallística universal— és el clima de Mn. Alcover. Allà hi és disfressat darrera el vel de cada paraula, i darrera cada personatge. En aquell món de meravella, siguin reis, siguin bosquerols, tothom parla com Don Toni, i ell viu i palpita dins aquelles sucoses i gracioses narracions. Mn. Alcover s'és imposat a les rondalles absolutament.

Moltes contarelles són iguals substancialment a tots els països, però les nostres, les mallorquines, presenten un aspecte ben característic, en tant que estan fusionades amb l'originalíssima personalitat de Mn. Alcover, que va recopilar-les. No pot entendre a fons les rondalles nostres qui prèviament no conegui l'habilitíssim espigolador que, a imatge i semblança pròpia, les endiumenjà.

Mes, aquí, pot oferir-se una greu objecció contra l'autenticitat —no de l'argument, sinó de la forma— de les rondalles que amb tanta diligència va agavellar Don Toni Maria. Si Don Toni les enllestí amb robes teixides en casa; si és ell i no el poble qui les conta, el famós *Aplec de Rondaies Mallorquines* és, en rigor, folklore? ¿No tendríem que les peces de més reeixida qualitat literària de la col·lecció, són precisament aquelles on amb més evidència hi

ressalta la traïció al poble i on el nostre folklore rondallístic en surt més falsificat? La part més saborosa de l'aplec, ¿no seria, folklòricament, la pitjor?

Qualque cosa hi ha d'això que apuntam si ens atenem a una primfilada i esquarterella tècnica folklòrica. L'artista rústic que hi havia en Mn. Alcover va intervenir de ple en la redacció de les rondalles. És claríssim que ell no va aconsellar-se d'escriure al dictat del poble, com sembla que ho havia de fer en correcte procediment folklòric.

Mes, cal donar-nos l'enhorabona que Don Toni Maria no procedís amb un criteri i unes normes de sever folklorista. Si ell hagués obrat com a tal, hauria registrades les rondalles així com sortien de la boca dels nostres camperols, amb la rònega i mecànica exactitud d'una cinta magnetofònica. El folklore, en rigor, és això: copiar i copiar al peu de la lletra sense afegir-hi, esmenar, ni escapar.

Però, Mn. Alcover —alabat sia Déu— no fou un tècnic, sinó un artista popular dels més grans que mai hagin existit. Un artista amb tots els grops, escarrassos i pocs miraments dels artistes primitius, però amb una frescor i vivacitat, amb una gràcia, amb un lèxic tan saborós i bellugadís, que tot plegat pareix no producte de l'artifici, sinó de la naturalesa. Si, aprimant les coses, se podria sostenir que Mn. Alcover fou deslleial al poble, en tant que és Mn. Alcover i no el poble, el qui conta les rondalles, se podria replicar que Don Toni Maria era més poble, i en sentit digne, més rústic, això és, més del

camp, que no qualsevol del poble. I per afegitó, Mn. Alcover no fou just una persona particular, sinó la condensació i l'ànima de la pagesia de Mallorca. La seva cultura, és ver, innegable i vasta, va ésser, després de tot, superficial i no va modificar en quasi res l'insubornable camperol que hi havia en ell. Ben al contrari, el camperol s'imposava a l'home de cultura i el folkloritzava, si em permeteu el neologisme. I això, sempre. Tan poble és Don Toni Maria quan ens conta rondalles, com en donar-nos literatura ascètica, com en embranchar-se en qüestions gramaticals o quan s'embolicava en aferrissades disputes.

Don Toni Maria fou un pagès o foraviler genial; en certs aspectes, una segona edició de Mn. Verdager, amb qui presenta tants de punts de contacte. Els dos, capellans, nats a la pagesia i abeurats de folklore i d'essències racials. Estimaren com quasi ningú la nostra llengua; pellucadors de rondalles; incansables excursionistes per cercar les riqueses de l'idioma. Els dos personatges que, amb virtuts i tares, són estats —¿caldria ajuntar-hi En Marian Aguiló?— la més completa representació de la nostra terra. Ells feren un intensísim apostolat patriòtic i són els qui més fort repicaren les campanes. Són els dos qui han mobilitzat més a fons les nostres riqueses lexicogràfiques: als llibres de Mn. Verdager, hi ha tot un diccionari, i Mn. Alcover fou l'iniciador del monumental *Diccionari-Català-Valencià-Balear*. L'idioma per a ells no tenia secrets i mai, cadascun dins la seva tan diferenciada producció, no escrigueren un paràgraf amb regust d'estrangeria. Un i altre habilíssims polemistes: de l'idioma, en feren un irresistible verdanc, i pegaren a dreta i a esquerra, i se ballaren podem dir amb tothom. Un i altre, des del pinacle de la fama i popularitat, cauen —no eren diplomàtics, no tenien mà esquerra— dins una terrible persecució i maledicència, en part provocada per la seva manca de moderació.

Don Toni fou, repetesc, un pagès genial. Per això ell, excepcionalment, tenia dret a contar les rondalles a la seva manera, sense que així les rondalles deixassin d'ésser folklore. Podria sostenir-se que hi ha algunes maneres de dir —molt poques, per cert— folkloricament inacceptables, si tal o qual accident, si aquesta o aquella reflexió, si una

part de la salsa amb què ho condimenta, Mn. Alcover s'ho treia del cap, en lloc de treure-ho del poble. És evident que les descripcions —bellíssimes, aconseguides amb recursos folklorics— de paisatges que hi ha a "Sa Fia d'es Sol i sa Lluna", "La Princesa Bella", "En Gostí lladre", són de Don Toni. El poble no fa mai paisatge, ni l'entén ni el sent. A tot estirar, una ràpida indicació, i prou. En els cent mil versos que componen el *Cançoner Popular de Mallorca*, mai no hi ha paisatge pròpiament dit.

Sigui com sigui, no admet dubte, però, que no hauria injectada ningú tanta substància mallorquina a les rondalles com Mn. Alcover, ni les hauria presentades amb tanta de sal folklorica. Amb les deficiències de què ell pugui ésser culpable, Don Toni ens va deixar les rondalles més nostres que mai. Recollides per un altre, folkloricament i tot hi hauríem perdut. A força de tècnica i de fidelitat a tota ultrança al poble, en lloc de nosaltres ara posseir unes narracions populars més autèntiques, sols disposaríem d'unes contarelles més tiroso.

No perdem això de vista, que aquí s'inclou la resolució del problema: a Mallorca, no és estat ningú mai tan poble com Mn. Alcover. Ell no és únicament un recopilador passiu, sinó un narrador, d'entre tots els possibles, el més destre. Per tant, amb les minves inherents a tota obra humana, la manera de Mn. Alcover de contar les rondalles és una de tantes maneres —cap narrador no les contava exactament igual—, però la de Mn. Alcover és la més mallorquina i la millor inclús des del punt de mira folkloric. Se pot, doncs, afirmar que les rondalles mallorquines no romangueren falsificades o deteriorades, ni va esbravar-se el seu aroma terral en passar per la ploma agilíssima i enjogassada de Mn. Alcover. Ben al contrari, Mn. Alcover les rejuvení, els insuflà una poderosa alenada de vida primitiva, les presentà amb un llenguatge extret de les fonts més incontaminades de la nostra ruralia, i així les rondalles foren encara més autènticament mallorquines i restaren més embegudes de sentors folklorics.

I aquest aplec de rondalles de Don Toni que, a qualcú de poca reflexió, li pot semblar una obra lleugera, insignificant, un llibre de riure i del qual se poden riure —aquest aplec jo vos asseguro que, lingüísticament, és una pedrera de tal importància que

el renaixement català a penes si ens en pot oferir un altra de més complida—. Sí, és una obra per a riure-hi, però també és per a estudiar-hi a fons la immensa riquesa de les formes vives del llenguatge a Mallorca. I tant de bo que, per criar sang mallorquina, hi hagués entre la gent nostra, una general inundació de rondalles i que, per arribar a l'ànima de l'idioma, els nostres escriptors se n'aprofitassin com d'un text preferit.

Don Toni Maria té molts de mèrits, però el filòleg, el polemista, l'erudit, l'historiador, l'home de cultura i entès en art que hi havia en ell, pal·lideixen i són quasi no res devora el seu *Aplec de Rondalles Mallorquines*. Fins i tot el magne *Diccionari Català-Valencià-Balear* fou iniciat a conseqüència de les rondalles. Ell, aplegant material rondallístic, veié com ningú la gran riquesa de la llengua viva i és natural que li venguessin desigs de codificar aquesta llengua. Entre parèntesis i de passada ¿no crida l'atenció que els tres gegants arreplegadors del lèxic català siguin Mn. Verdager, En Marian Aguiló i Mn. Alcover, tres excepcionals folkloristes? No diguem, doncs, que el folklore sigui cosa banal.

En resum. El folklore és el poble. Mn. Alcover era poble en potències i sentits. Doncs Mn. Alcover era folklore. Duia Mallorca dins el seu esperit i, essent així, no podia deturpar el folklore, no podia desnaturalitzar les rondalles.

RIURE I FER RIURE

Una vegada provat que Don Toni amb la seva intervenció no va dessustar folkloricament les rondalles, perquè ell mateix era folklore, vegem altres aspectes de Mn. Alcover que igualment formen part del clima de les seves contarelles populars.

Don Toni pareixia nat a posta per riure i fer riure. Sobretot això darrer. Semblava que prenia la vida així com assegura una cançó:

*Cada dia de matí,
com m'aixec de dins sa paia,
faç una grossa riàia
p'es qui se riurà de mi.*

Don Toni incitava a riure fins i tot quan no s'ho proposava. L'escriure i parlar d'una manera aficadissa, pintoresca, hilarant, era en ell irrenun-

ciable. Mn. Alcover —escriptor d'un registre únic— sempre usa una forma riallera, apetitosa i mai no hi plany la mostassa i els condiments picants. Poc li preocupa —ja hi hem al·ludit— si se tracta de literatura filològica, gramatical, ascètica, de viatges o d'escrits polèmics. Sempre fa esclafir de riure, però, més que enlloc, en les rondalles que són una contínua i pletòrica rialla fresca.

A les rondalles, hi trobareu idil·lis, tragèdies espantoses, bregues i sang, qualche bestialitat —recordeu "En Juanet de l'onso", tema tractat per Don Toni d'una manera tan extremadament pulcra que gairebé ningú no se malpena— fam i misèria a rompre, meravelles contínues, dimonis, gegants, fades, reis, princeses, ermitans, encantaments, batalles. Doncs tot està assaonat de l'esperit burleta, de la rialla incontinèble, de la sàtira fiblant i de la sal gruixada, però gustosíssima de Mn. Alcover. En el nostre llenguatge no hi havia secrets per Don Toni Maria, i per això sempre disposa de baldor de paraules i de frases que exciten el riure explosiu i tumultuós. Exagera, deforma, insisteix, fa caricatura, i sempre i a través de totes les situacions hi dringa un inacabable cascavellejar de rialles. Per onsevulla de les rondalles s'hi respira un oratgí tan alegre que arregussa de cop els núvols de la tristot.

Però, gairebé mai, no trobareu en les rondalles tendresa, calfred i pessigolleig d'emocions profundes, escenes que us pengin llàgrimes als ulls. Així mateix, a qualche indret, usant diminutius i descriuint escenes d'infants i d'ànimes pures o purificades per la contrició —com és ara, a "Sa Comtessa sense braços" i a "Es Poal florit"— a qualche indret, dic, ens fa espirejar els ulls i pujar a la gargamella una glopada de tendresa. Però aquests passatges són més clars que els campanars. L'estil és l'home. D'aquí jo deduesc, examinant el seu estil, que Don Toni no era un home de tendresa, o si ho era, no la sabé comunicar. I és que una boca o una ploma mesella de rialles i que provoquen a riure fins i tot explicant tragèdies espantoses, escenes de terrible ferocitat i quadres de guerra, una boca o una ploma així decanten el polsim i el perfum de l'emoció, eixuguen la font de les llàgrimes, i ofeguen quasi tots els sentiments. Sovint el riure i el reduir-ho tot a ironia o sàtira són actituds corrosives, cruels i devastadores. És ver que el riure, si no és desmesurat, resulta sa-

lutífer, però és un procediment superficial, i un estil sempre sacsat de rialles no produeix aquell deliciós calfred i suprema delícia d'un estil plenament humà que sap acomodar-se a totes les situacions i posa en joc tots els sentiments. ¿No hi hauria res seriós en la vida? Les obres mestres de la literatura no són precisament les que, a cada passa, fan esclafir la riassa. ¿I *El Quixot*? *El Quixot* és una tragèdia, i als qui saben llegir, més els incita a plorar que no a riure.

Ja se sap: hem de tenir falles. A Don Toni li tocà aquesta: només disposava d'un sol registre i, en totes les funcions, sonava amb el mateix registre. Lèxic a part, en les rondalles gairebé només hi ha sal. I la sal literària s'ha d'administrar, pareix, amb la parsimònia amb què un bon cuiner empra les espècies, el vinagre i la mateixa sal. Com la sal a l'olla així ha d'ésser el riure. —Entre l'art literari i la gastronomia hi ha moltes afinitats—. El riure no és la vida completa, no és tot l'home. Don Toni retalla, escapça, empetiteix l'àrea de la vida humana i la redueix a joc i burla. Per això, en les rondalles, ens dóna una visió parcial, deficient, dels camperols mallorquins. Don Toni era certament un home de fe robusta, però, en el fons del seu esperit, inconegut d'ell mateix, irresponsable, ¿no hi devia haver en germen un principi d'acre escepticisme? Don Toni no era gaire fort en psicologia i mai no ho degué ni sospitar.

Recordem-ho de bell nou: l'estil és l'home, i el clima de les nostres rondalles dóna a comprendre quin fou el clima moral de Mn. Alcover. Fer el penjat, la sortida aguda i la resposta fiblant, l'afiscornar-se fins a la salvatgeria, riure's del ball i dels sonadors, del sant i de la festa, i fins i tot d'un enterro..., això és ben alcoverià, irrefragablement alcoverià. La ironia trempada amb fel i inclús la sàtira com a llanderades que aicen la pell varen ésser de la constant predilecció de Don Toni i, de la collita pròpia, en va farcir les rondalles fent-les, això sí, extraordinàriament apetitoses. Certes coses, si surten un poc altes de sal i de picant, s'ingereixen amb més avidesa.

I Don Toni, amb tal que els lectors rompin en rialles, posa a part els escrúpols, se demostra guixat d'estella i arriba amb innegable gràcia —allò que és seu, dar-li-ho— fins als límits de la crueta i grolleria.

Basta recordar certs punts de les rondalles "Es Tit i sa Tita", de "N'Elionereta" i d'"Es Canyemet, s'ase i sa serra-porra", d'"En Juanet de l'onso" i d'"En Juanet Manent". Però en allò que és intransigent —i per això les rondalles poden posar-se a l'abast de les persones més remirades— és en la verdesca sexual. Dins aquest camp no hi entra mai en absolut. Aquesta manca de verdesca luxuriosa en les rondalles ha pogut fer creure a qualcú, poc experimentat en el folklore, que en temps primer a la nostra pagesia tot era patriarcal i angèlic, i d'una candor de noviciat de monges. No hi havia tal cosa. De rondalles i de cançons pornogràfiques en circulaven un bon esplet.

N'hi ha que han reprovat a Don Toni que fes llobades en la replega i deixàs de banda les coses obertament oïoses i repel·lents. També han retret si jo he tingut, en quant al *Cançoner Popular de Mallorca*, un criteri seleccionador, si aquesta col·lecció de cançons populars resultaria una mena d'història amb reserves.

Aprofit la present ocasió per respondre a aqueixa impugna. Jo he elaborat el *Cançoner* no amb escarafalls de beata o amb escrúpols de monja, sinó amb criteri científic. Però, a vegades, la depravació de certes gloses és tan inadmissible que no hi ha ciència que les empari per incloure-les en una col·lecció, sense sollar tota la col·lecció.

Això mateix li esdevingué a Don Toni, i així degué pensar atenent a les rondalles. També la ciència té els seus límits. La "Fundació Bernat Metge" dóna els textos originals íntegres, però en les traduccions en pla cataià hi ha escapçadures.

Però encara hi ha més. Suposem que Don Toni hagués incorporat al seu apiec totes les rondalles sense cap reserva. Els qui ara se planyen de certes llacunes, ¿li ho haurien aplaudit? O al revés, ¿haurien volgut aprofitar-se'n per llançar més grapades de fang a la sotana de Mn. Alcover? Si ara que Mn. Alcover ofereix les seves rondalles exemptes de pornografia, qualcú —En Joan Estelrich— ja les ha malfamades com a "rondalles porques", ¿de quina manera les hauria qualificades si Mn. Alcover hi hagués entremesclat material pronogràfic?

Joab, un dels capitans dels exèrcits d'Israel donà un aixabuc a un dels seus guerrers perquè, amb avinentesa de fer-ho, no havia liquidat Absaló,

fill de David. El guerrer, home de seny, va respondre a Joab: "Ni per res que no m'hi atreviria! Si jo, contra les ordres del Rei, ara, temeràriament, donava la mort a Absaló, tu mateix, que m'hi empenys, sols per plaure a David, m'ho rebatries per la cara".

Sí, Don Toni podria replicar als qui deploren que al seu aplec de rondalles hi hagi certs buits: "Sed et si fecissem contra animam meam audacter... tu stares ex adverso" (2 Reg. 18,13). Els qui lamenten que Don Toni no hagi fet feix de tota herba, ¿tindrien l'audàcia de publicar allò que Don Toni deixà de part? ¿Havia de presumir, Don Toni, d'una barra de què els seus crítics probablement no disposen?

Hem romput el fil de la conversa. Tornem-lo a reprendre. Dèiem que Mn. Alcover no va condescendir mai amb les narracions populars luxurioses, per més que no demostràs escrúpols excessius en allò que fa referència a la grolleria. Ara que aquests passatges de malla grossa Mn. Alcover els presenta reinflats de tantes rialles que són moralment inofensius.

En aquesta tendència a riure i a fer riure, Mn. Alcover, home extraordinari, se demostra bàsicament pagès. Els nostres camperols són partidaris de les gràcies, dels acudits, de les facècies, i formen un altíssim concepte d'un home divertit que parla estil·lat i sense pèls a la llengua. Un jove, hàbil a suscitar la riallada, és molt admirat de les bergantelles casadores, les quals li atorguen molts d'avantatges a l'hora de triar.

EL SENTIT PONDERATIU

Don Toni solia treure les coses de polleguera. Això, en les polèmiques i en les rondalles. A Don Toni, per ésser un clàssic de la llengua, per ventura no-

més li falta l'equilibri, el sentit de l'harmonia, el "ne quid nimis", res en excés, d'Horari. Ell patia d'incontinència verbal. Ho demostrà en les polèmiques que constituïen el seu fort i la seva flaca¹. Amb raó o sense raó no callava per res ni per ningú. La qüestió era dir la darrera paraula, fer el darrer jueu, expectorar el darrer insult. Els pagesos opinen: "qui calla ha perdut". No comprenen l'elegància de contenir-se i d'observar un decorós i significatiu silenci. Entenen més la dialèctica dels crítics i dels insults que no la serena discussió i la discreta i prudent retirada. Don Toni, en això com en tot, era pagès.

Però deixem anar aquestes qüestions tan serioses i anem al to ponderatiu propi de Mn. Alcover. Ell estava tan enamorat de les paraules vives i de les frases espurnejants i la seva memòria les hi servia amb tal aflluència que plany deixar-ne cap, i insisteix i acumula material lexicogràfic. En Don Toni se compleix allò de "en ponderar no ve a cent lliures", i, és clar, les rondalles estan embotides —i és un dels seus encisos— d'amplificacions i exageracions alcoverianes. Les cites podrien multiplicar-se, perquè la ponderació és un dels recursos més reiterats de l'estil de Don Toni. Com és ara, en la contarella "¿Val més matinetjar que a missa anar?", parlant d'un aplec de dimonis, diu: "*Es (dimoni) qui feia la capa era com una torre, amb un banyam —no "banyes", sinó "banyam", que és un mot més fort— de set braces, i una coa enravanada que li donava set voltes —notem de pas la preferència folklòrica pel nombre set i, en general, pel nombre impar, preferència que trobam a la Bíblia i a la Litúrgia— p'es cos. De ses ungles, no en parlem: a cada una podia dur bellament un home punxit lo mateix que dur una pampaiola*".

Un procediment paregut trobam a la rondalla "En Pere Catorze". Allà on el poble hauria dit sim-

(1) Pel que fa referència a les polèmiques religioses de Mn. Alcover, que ara ningú no sabia aprovar, podríem repetir allò de Pascal tan profund i exacte i tan ple de mansuetud evangèlica:

"La conduite de Dieu, qui dispose toutes choses avec douceur, est de mettre la religion dans l'esprit par les raisons, et dans le coeur par sa grace. Mais de vouloir la mettre dans le coeur et dans l'esprit par la force et par les menaces, ce n'est pas y mettre la religion, mais la terreur. Commencez par plaindre les incrédules; ils sont assez malheureux. Il ne faudrait les injurier qu'au cas que cela servit; mais cela leur nuit". (Pensées de Pascal, Seconde partie, art. XVII, IV).

I allò altre:

"...tous les corps, et tous les esprits ensemble, et toutes leurs productions, ne valent pas le moindre mouvement de charité; car elle est d'un ordre infimement plus élevé". (Ibid. Seconde partie, art. X, I).

plement "un dimoni gros", Don Toni se destira d'aquesta pintura: "A s'enfront de més endins de tot, topen un dimoni com una torre de molí de vent, amb unes banyes com espigons d'arada, amb un caparrot com una bota congrenyada, amb una coa que li donava set voltes per tot el cos, amb una pinyota que li tombava davant sa boca com un sac de nou barcelles... Estava assegut a un trono de foc, treia foc p'es queixals, i amb cada brúfol que pegava li sortien p'es nassarrot dos caramells de fumassa negra com a fumerals de forn de gerrer". ¿Es possible extreure més una pintura de dimoni? Això no obstant, no són dimonis que esglaiïn. Només provoquen a riure.

A la rondalla, "En Juanet de l'onso", hi ha aquesta descripció d'un bou: "Tot amb u s'entrega, corrents de quatres, es bou de foc, que havia sentit es talabastaix. Amollava uns bramuls que gelaven sa sang dins ses venes. Era un bovot com un elefant, amb un recoll com un cossi, amb unes banyes que duien tres braces d'orde. Treia foc p'es queixals, foc p'ets uis, foc per tot el cos". Notau el procediment. No basta dir "bramuls"; els bramuls han de "gelar la sang". No n'hi ha prou en posar "bovot", que ja és un intensiu. Cal intensificar més, pel gust de Mn. Alcover, i ens queda "un bovot com un elefant". Aquest bou ha de disposar d'un coll així com demanen les circumstàncies. Doncs Mn. Alcover no li posa un coll, sinó un "recoll", i com que encara ho troba fluix ens assegura que aquest "recoll" és un cossi. I li plantifica unes "banyes de tres braces d'orde" que, per un bou, ja està bé. Cap bou, per exigent que fos, no podria queixar-se. I llavors aquest bou treu "foc" pels queixals, "foc" pels ulls, "foc" per tot el cos. La repetició de la paraula "foc" és un altre intensiu per presentar-nos un bou furiós i flamejant.

La tendència a amplificar i a ponderar acompanya sempre Mn. Alcover. A la rondalla "¿Val més matinetjar que a missa anar?", Llucifer, en aco-

miadar, després de tirar junta, els seus subordinats, els enfloca: "No res. Ja torna esser hora de començar es jornal. Arruix tots! Fora vessa, fora son i bona feina! I alerta a mosques!" ¿Veis amb quina insistència Satanàs vocifera les seves ordres, contagiats de l'estil de Mn. Alcover? I no gaire més enavant, referint-se a la font embossada de Santa Margalida, de Felanitx, Mn. Alcover posa aquest paràgraf: "(En Xesc) troba es poble alt; no hi havia qui s'hi oís; tothom demanava aigo. Es nins la demanaven plorant, ses dones giscant, ets homos cridant, es moixos meulant, es porcs grunyint, es cans grinyolant a la descosida, i ets ases i someres amb uns brams que resplendien dins es cervell" ².

¿Cal imaginar súpliques més encaradisses? Però Don Toni tot ho fon en riure. ¿Quin dels lectors recorda aquí la set desesperada dels felanitxers? I si la recorda, és per mofar-se'n a les clares, no per haver-ne pietat. Mal d'altri rialles són.

Ja abans, i a la mateixa contarella darrerament citada, Mn. Alcover s'hi era esplaiat en una de les seves típiques amplificacions. Un dimoni subaltern ralla d'aquesta conformitat amb el Príncep de les tenebres:

"—Idò, anit passada, vaig embossar sa font de Santa Margalida de Felanitx, que tot es poble en beu. Com avui de mati la gent se n'és temuda, hi ha hagut un "viva el rei". Han provat de desembossar-la; han punyit d'un vent i de s'altre; hi són anats ferrers i picapedrers i ets homos més entesos d'es poble. Ningú ha tenguts dits per llevar s'embós. Aquí, jo m'hi som posat per mig per envitricollar-ho de casta forta: faç néixer dins uns sospites d'ets altres, sense cap ni peus; al punt ja les s'han tirades per la cara perquè no los fessen mal dins es gavatx; ses sangs se són encalentides, i prompte, a cada carrer haurieu vistes bregues, estiramuixell per llarg, flastomies a carretades i paraules lletges a forfollons, morros esclafats, cares unglètjades,

(2) Baudelaire, a la primera poesia de *Les Fleurs du Mal*, "Au Lector", posa una estrofa que té certa semblança amb el passatge de Mn. Alcover, indicat en el text:

"Mais parmi les chacals, les panthères, les lices,
les singes, les scorpions, les vautours, les serpents,
les monstres glapissants, hurlants, grognants, rampants..."

Per mi és incontrovertible que Don Toni, en redactar el paràgraf de l'aigua, no pensava, ni les darreres, en Baudelaire.

cambuixos fora, rebosillos esqueixats, gonellons fets benes, flocs de cabeis arrabassats, caps romputs, braços i peus fora d'es lloc, braverols, oreies foradades, nassos que no seran pus lo que eren. Allà haurieu vist repartir a l'uf nesples, serves, cireres, castanyes, cebes, matalofades, xisclets, galletes i tota classe de bescuit. És estat ferest. Lo que es diu aquesta tapada de font serà un negoci per noltros amb totes ses campanilles. ¿Qui sap sa ganància que hi porem fer i es nombre d'ànimes que porem enforçar amb una mica d'esment que hi tenguem?

Aquest dimoni, en estil alcoverià, que sempre tendeix al barroquisme i a l'acaramuillament, parla com un llibre.

Un altre passatge de la mateixa rondalla:

"Se posen a comparèixer dimonis i més dimonis de ses quatre parts del món, i tots donaven compte de tot quant havien emperiolat aquell dia, de ses ànimes que havien temptades, de ses que havien fetes anar de rodolons, de ses famílies que havien desavengudes, d'es matrimonis que havien esbordellats, de ses cunyades, sogres i nores que havien fetes gatinyar, d'es filats i paranyes que havien parats i de ses pesqueres que havien escades i s'hi esperava pescada grossa".

El nostre poble, però, no se serveix, regularment, en explicar fets, d'enumeracions exhaustives, per més que la manera d'expressar-se de Don Toni sigui de rel ben popular. Vull dir que Don Toni, i jo li ho aplaudesc, afig molts de detalls de la seva pròpia invenció. Uns detalls tan saborosos, tan folklòrics, tan del poble, que, liuny de posar tuf de cultura i doctories de literat a les rondalles, les deixa més fresques que mai.

Ens consta pel testimoni fidedigne del nostre rondallari i per molts d'altres testimonis, que els mallorquins eren habitualment flastomadors. Eren homes de fe. El flastomar és un indicatiu —reprova-

ble— de fe i de religió. Que flastomàs un ateu seria un contrasentit. Doncs Mn. Alcover, en descriure un flastomador, segueix el seu gairebé inalterable procediment:

"I (l'amo) se posà a tirar-li llamps i pestes i gotes corals i totes ses coses més dolentes que puguin venir a criatures; i no les hi tirava d'en una en una, sinó a cents, a mils, a milions de senaiades i de carretades, i tan espesses i atapides com podia". (Vegeu "Guardau-vos de pedra redona, de ca qui no lladra i d'homo roig").

Per mi és innegable que el clima de les rondalles és el clima moral de Mn. Alcover. El mètode i estil de les narracions no tenen res d'impersonal, sinó que duen la marca de fàbrica. ¿Veis? El *Cançoner Popular de Mallorca*, sí que és una obra impersonal, una obra col·lectiva on han confluit, durant segles, els sentiments de tots els mallorquins. Tots els mallorquins hi han col·laborat. En el *Cançoner* no s'hi destaca la veu d'una persona, sinó la clamor d'un poble. En les rondalles se percep, inconfusible, el to pecuïar de Mn. Alcover que, per altra part, duia la Mallorca tradicional i folklòrica dins la sang. El *Cançoner Popular de Mallorca* és sobri, ràpid, concís, i desdenya els detalls, les descripcions i els comentaris. Les rondalles de Mn. Alcover són difuses, s'enganxen a mil accidents, tendeixen a lo fantasmagòric i no s'assacien mai de mostrar les fabuloses riqueses del nostre idioma.

En el *Cançoner* hi ha tots els sentiments i hi palpita íntegre el món del nostre camperol. En canvi, en el rondallari, l'embat aromós de les rialles, de la sàtira i de la ironia —que acusen la presència contínua de Don Toni— podem dir que agrana en bona part tot allò que no sigui alegria trullosa i renouera. A través de les rondalles, la vida és bella, perquè els mals i tot fan riure. El *Cançoner*, per contra, ofereix un posat més seriós, i somriu, sí, però molt sovint a través d'un vel de llàgrimes. Les rondalles són més infantils, perquè Don Toni era un infant. Bo d'enganyar i amb les rabietes i

potadetes d'un infant ³. Li plauen, com als infants, les coses àcides i carregades de color —èls albercocs verds i els ametlons no són per als nins una llepolia?—; el subjuguen les històries fantàstiques, desorbitades, caricaturesques. Els infants són encaradissos. Don Toni fou encaradís. Als infants, com a Mn. Alcover els falta el sentit de la mesura. Els infants van de bona fe, i de bona fe anava Don Toni. Tal era Mn. Alcover i així el me representen les rondalles, on és a cada mot. Don Toni respectà l'esquelet, l'argument de les rondalles, però si suprimíem —Déu ens n'alliberi!— allò que, per bona sort hi va afegir quedarien ben dessustades ⁴. Potser caldrà repetir-ho. Allò que Mn. Alcover va afegir a les rondalles és tan folklore com el folklore més recolat. De cada una, diu: "la'm contà o la me contaren tal i tal". Però hi hauria d'afegir: "Qui l'endiujà i li posà els flocs i les banderetes".

MENJAR I DINERS

Jo a penes si vaig tractar Don Toni. El vaig conèixer de cara, vaig parlar qualche pic amb ell, però no passà d'aquí. Allò que he explicat de

Don Toni i allò que em resta encara per explicar no és el fruit de cap experiència personal. Són coses que em sembla endevinar a través dels seus escrits i sobretot de les seves rondalles. És possible que m'equivoqui i, en aquest cas, ja per endavant me desdic. No sempre els llibres deixen veure clarament tots els replecs i enfonsys de l'ànima de l'autor, per més que sigui un home tan de portes obertes, tan sincer i tan sense reserves com Mn. Alcover. Pos aquesta advertència per allò que ara manifestaré respecte de la menjua i dels diners.

Jo m'afigur que Don Toni fou un home no gaire triat i que menjava sempre de gust. Els productes típics, i sovint carregats, de la cuina i de la pastisseria mallorquina devia —així m'ho imagin— trobar-los immillorables. És aquesta una de les impressions que guard de la lectura de les rondalles i de la relació de les eixides de Mn. Alcover pels territoris de la llengua catalana. En aquestes eixides, sovintegen les al·lusions al sopar i al dinar. Quan paria de la menjua —Mn. Alcover devia tenir, supòs, salut per vendre— s'hi adelfita d'una manera particular. Les frases on se compliua, pareix, en el menjar, se repeteixen de cap a cap de les seves rondalles.

- (3) Sabia, però, perdonar i oblidar a benefici de la nostra llengua i, aplanada la tempesta passional, hauria pogut repetir a cadascun dels seus adversaris aquelles cançons d'enamorats que, si bé esqueixaren, refermen, llavors, més fortes les amors:

*"Da'm ses mans, farem ses paus,
massa ja mos n'hem retretes.
Te n'he fetes, me n'has fetes,
porem dir que estam cabals".*

*"Saps que ha d'estona que sé
s'estil d'ets enamorats:
quan ve que es són baraiats
i tornen rallar plegats,
llavors se volen més bé".*

- (4) Mirau com ho deixa, Mn. Alcover, i com se demostra gran poeta.

El poble no sabria dir coses de tanta bellesa:

"Començant per sa bondat, la juc (a Na Catalineta) amb qualsevol; i en quant a garridesa i galania, no men por que cap altra al.lota la safalc, ni li arrib an es turmells. I llavò una cosa: que, en rentar-se es peus, tot són peixos que surten de s'aigo, però una peixetada d'allò més fi: déntols, serrans, anfossois, palomides, cap-plans, calamarins, molls, llagostes; en rentar-se ses mans, surt blat i xeixa a forfolons; en pentinar-se, perles i diamants tants en volgueu; en plorar, plou; i en riure, fa sol" (Veges "La Mare Baleneta").

Assaboriu això altre:

(Na Catalineta) *"Escampa la vista per tot allò i no colombra enlloc més que arena i arena, penyes i penyes, mar i mar. Bé va mirar i mirar a llevant i a ponent, a tramuntana i a migjorn, si guiparia enlloc cap animeta nada, i enlloc en va veure lluir cap. Eren ella i la Mare Baleneta totes solines". (Ibidem).*

No és que jo el vulgui tractar de llépol i d'un home que vivia per engolir. No. Ell vivia per la feina i per enaltir la nostra llengua. Però, un afretura de menjar, i Mn. Alcover, ni llepa-fils ni menjamiques, feia, en posar-s'hi, —així ho crec— bon cap de taula, i no desdenyava els innocents plaers gastronòmics.

I amb tot no el turmentava l'obsessió d'atiparse. I n'és una prova que, durant les menjades, qualcú de la servitud li llegia llibres en la nostra llengua i Mn. Alcover ordenava que senyalassin els mots convenients per passar-los llavors a cèdules destinades a la calaixera del Diccionari.

Frases gastronòmiques com aquestes: "Dina i s'atepeix fort", "menjar sense assaciament", "acabar-se un llevant o un llinatge", "plányer lo que queda", "llepar-se'n els dits", "fer un bon cap de taula", "pegar una panxada de voltor", "un arròs que ets àngels hi canten", "bons budoixos", "cuierades ben espesses", "menjar-se un am per sa punta", "llevar concert d'es vent", "menjar com un trabuc", "li treu un sopar de primera i un vi d'aquell que diu: aquí som jo", "vénga tímbola i altra tímbola", "menjar fins que un pot dir pruna" —frases així són usuals a les rondalles i acrediten que Don Toni era tocat de bon gust. De l'abundància del cor, la boca en raja.

De "Sa bossa buida i es cànyom" prenim el següent retall:

"(En Juanet) *estén es canyamet i ja li diu: "Canyamet, treu un arròs engrogat d'aquell que ets àngels hi canten; llavò uns escaldums d'aquells que farien rompre un dijuni a un sant, i llavò un garraf de vi d'aquell que tomba ets homos d'esquena i faria ressuscitar un mort!"*. I a l'acte comparegué damunt aquell canyamet una platada feresta d'arròs engrogat que ets àngels hi cantaven de bona cara que feia; i llavò una greixonera d'escaldums, que no vos dic res si en feien de mengera i que, si no fos que es sants són tan forts an es dijunar, ja ho crec que l'haurien romput a un dijuni per tastar-los, an aquells escaldums; i d'es garraf de vi, no en parlem: negre, llampant, xerevel.lo. Veure'l i no abocar-s'hi per pegar una bona tímbola no era possible.

Ell es dos véis (els pares d'En Juanet, morts de fam) com veren aquell pertret, comença-

ren a cobrar. Tant un com s'altre s'hi aborden amb En Juanet i no en quedaren ni llepaines, de s'arròs ni d'ets escaldums; i en quant an es vi, xarumbaren fins que n'hi hagué cap gota".

De pàgines i fraseologia gastronòmica, n'hi ha a tot arreu de les rondalles. Oh, aquells màgics canyamets i anellets que tenien la virtut de fer sortir "plats ben grans, a caramull d'arròs engrogat, i galls farcits, i porcelles rostides, i tots els aguiats que aquell dia havien trets a sa taula del senyor rei!"

No hi serà de més afegir que si Mn. Alcover exulta, sense escrúpols, davant una taula ben nodrida, anc que sia imaginària, també ens recorda a cada punt que el no menjar a voler era bastant normal entre els treballadors del camp que constituïen la quasi totalitat de Mallorca. Mallorca, des de la Conquesta fins a l'altre dia, com aquell qui diu, va estar sota el domini d'un parei de centes de famílies que en posseïen les terres i els altres no posseïen res. Les possessions se tocaven. Ara s'és posat de moda parlar de fam i de campanyes contra la fam i de vastes regions poc alimentades. Però la fam és vella. Ningú no se n'era adonat. Aquí, a Mallorca, si retrocedim un segle, trobam que tenir gana, no menjar abastament o menjar d'una manera qualsevol era més freqüent d'allò que molts se figuren. El folklore, posant-me en contacte amb persones velles i de condició humil, m'ha ensenyades moltes de coses que semblen gairebé increïbles. Però llavors corria una època patriarcal —així ens ho diuen!— i ningú, encara que la fam era a prop, no promovia campanyes contra la fam. Els pocs qui tenien, menjaven. I els qui no tenien, no menjaven. I ho sofrien estoicament com una desgràcia sense remei i la més natural del món. Els de dalt receptaven paciència als qui vivien ajupits... i prou.

Doncs a les nostres rondalles, s'hi consigna a molts d'indrets que la gana entre la gent treballadora era un cas bastant ordinari. Així s'entén que en haver-hi festa i en tenir de què, menjassin sense temperança. Aquesta fam endèmica, aquesta pobresa d'aliments que suportava la gent humil a Mallorca i de què donen verídic testimoni les nostres rondalles, és la mateixa fam —general a Espanya— a què al·ludeix Cervantes (1547-1616) en el seu

Viaje del Parnaso, capítol i:

*"Adiós, hambre sutil de algún hidalgo,
que, por no verme ante tus puertas muerto,
hoy de mi patria y de mí mismo salgo".*

I allò que el mateix Cervantes afirma de casa seva en l'estrofa final del susdit *Viaje*:

*"Fuime con esto y lleno de despecho
busqué mi antigua y lóbrega posada;*

igual, exactament igual, podria afirmar-se de la totalitat de les cases dels pobres —"lóbregas posadas"— d'un temps qualificat de mirífic. I és que

*"...a nuestro parecer
cualquier tiempo pasado
fue mejor".*

Adduesc el testimoni de Cervantes per recordar que la fam que les rondalles posen de manifest no va ésser, segles enrera, cosa privativa de Mallorca.

Ara voldria tocar una qüestió delicada, "els diners, les rondalles i Don Toni". Declar, de bell nou, que jo no el valg tractar. Allò que us manifestaré és resultat de la lectura —per mi molt plaent— dels seus escrits. Don Toni sempre és castís, i disposa d'uns recursos il·limitats extrets del llenguatge viu. Però cau massa vegades dins el plebeïsmo. Els seus escrits, doncs, el me fan endevinar no avar, sinó més inclinat al càlcul que no a la prodigalitat, actitud molt conforme a la manera d'ésser dels nostres pagesos que feien cent nuus a un doblar.

No obstant això, Mn. Alcover pel Diccionari i pels seus ideals patriòtics va esgotar el seu peculí i, heroïcament i sense cap retribució, treballà anys i anys d'una manera exorbitant. Ell pagà de la pròpia butxaca les despeses de les seves eixides —si no totes les despeses, bona part— per estudiar filologia i llengües i espigolar la nostra riquesa lexicogràfica.

És, per consegüent, fora de dubte que, en les incansables trescalamenes d'estudi, el sostenien, no pensaments de guany material, sinó l'amor exacerbada a la nostra llengua i un entusiasme bullent que res no va extingir ni refredar.

I això tant els anys en què era aplaudit i exalçat com en la temporada darrera de la vida, quan se va veure tràgicament tot sol i amb un peu dins la fossa. Aquest amor a la nostra llengua va prendre llavors proporcions heroïques. No hi fa res que

Mn. Alcover no tingués, en els seus famosos altercats, tota la raó. Ell creia que la raó estava de la seva banda. I per això la seva perseverança, tot i considerar-se vexat i abandonat injustament, és de les coses que més declaren el tremp infrangible de l'amor a la llengua de Mn. Alcover. Hores i hores d'estudi i d'escriure sense cap al·licient humà i sense avantatges materials, ans bé anant-hi del seu, bé acrediten que Mn. Alcover fou un home després, i d'un patriotisme tan alt que no li arriba ni el més fervorós romàntic.

¿Qui, per tant, en presència d'aquest cúmul de sacrificis i despeses, podria raonablement parlar, no ja d'avarícia, sinó d'un esperit calculador i una mica mans estretes? Això no obstant, Don Toni, com un nin, com un pagès, com una persona del poble, se complau un pic i un altre davant aquelles "patenes tan grogues i tan garrides" d'altre temps, i s'adelita, sembla, de mirar-les i de palpar-les, anc que sigui literàriament, de pensament. Per les seves expressions un creu descobrir com devia xalar Mn. Alcover de tocar i veure monedes d'or i de plata. Quants de pics deu retreure "fes dobles de vint de carassa d'aquelles més grogues, més grogues"; les "dobletes d'or de sis i de vuit d'allò més garrut i bufarell"; els "realets de plata, pessetes de set sous i mig, drets d'or, dobles de sis lliures i de dotze, i dobles de vint". I com li plau conduir-nos a la tresoreria del senyor Rei "davant caramulls de dobles de vint ben agüionats que paraven es rotlo, caramulls que, de tant grossos, feien por" i on podien mesurar a barcelles! I com que les rondalles col·loquen tants de tresors dins coves, muntanyes, palaus i castells, el nostre egregi folklorista topa amb moltes avinenteses d'embadalir-se amb infantil estorament davant aquelles fantàstiques riqueses. Els nostres camperols, dins la seva misèria, s'acohortaven imaginant tresors. Qui té fam, somnia truites.

IRASCIBLE I FEINER

Fàcilment irritables i molt feiners són la majoria dels personatges que pul·lulen en les nostres contarelles. Així era també Don Toni, que els pastà a imatge i semblança seva. "Es segador i sa beata", "En Martí Tacó", "En Pere de sa xuïa", "En Juanet

i sa fia del rei", "Una que no volia pastar" i en "Ets amos de So'n Sales, So'n Saleta i So'n Salí" ⁵.

Però, en general, els protagonistes i actors de les rondalles són aplicats a la feina com Don Toni; són deixondits, de l'ull del vent, xapen un cabell a l'aire i per aquests són totes les simpaties de Mn. Alcover que, contrapassà la mesura dels homes més treballadors. A la rondalla "¿Val més matinetjar que a missa anar?", s'hi llegeix una exclamació que compendia la vida impetuosa de Don Toni, un terbolí d'activitat.

"-A sa feina! A sa feina falta gent i fora malfenerandos!

¿No trobau que n'hi ha prou de mans fentes i d'esquenes dretes?"

Així com Don Toni, sobre les persones de les rondalles, hi projecta la seva pròpia feineria, així igualment les fa participants del seu irascible caràcter. Quina abundor de frases que delaten enuig o enfadament: "se posà fet un Nero", "alçava la casa a crits", "hauria esclafat un rè amb ses dents", "més cremat que una moneia", "n'hi digué per salar o que no estan a sa cartilla", "no hi veia de cap bolla", "s'hauria tornat a un puat", "feia potadetes i sabonereta", "s'arrabassava es cabeis un grapat amb cada mà", "se pegaven amb so cap per ses parets",...

Endemés, la majoria dels personatges de les contarelles són uns incorregibles flastomadors. Així eren els mallorquins. Jo no vull afirmar que Mn. Alcover digués flastomies. No. Però, totes les paraules lletges i injurioses que no fossin obertament blasfèmies o expressions pornogràfiques, sí que va estampar-les; amb un somriure a les contarelles, i amb agressiva fúria en els escrits polèmics. No és, per consegüent, estrany que els personatges folklòrics de Don Toni que, amb les minves i amb les bones qualitats no són més que variants o una múltiple reproducció de Don Toni, no és estrany que siguin de bon past, sí, però violents, de gènit curt i sense pèls a la llengua.

A penes si hem pogut encetar el tema i ja és hora d'aplegar. Això de què hem conferit fins al pre-

sent no és més que un introit a l'estudi de les rondalles. Sobre les nostres rondalles, un escriptor verament erudit i artista hi podria compondre un llibre copiós i agradable.

Les rondalles van lligades amb la Bíblia, amb la Mitologia, amb la Història Sagrada, amb els llibres de cavalleria, amb el Romancer, amb el Santoral, amb les tradicions, llegendes i faules de tot el món, i cada enunciat d'aquests exigiria una llarga conferència. Endemés caldria estudiar a fons la tècnica estilística de Mn. Alcover. Jo només hi he pogut passar de correguda, com un gat per damunt les brases.

EL CAIRE MÉS IMPORTANT DE LES RONDALLES

L'actitud més recomanable per llegir les rondalles i aprofitar-se'n no és la de l'erudit i de l'investigador, sinó la del qui s'abandona sense preocupacions de cap mena al plaer de la lectura. Res de pensar en les fonts d'on se deriven, ni en la manera com són construïdes, ni en tecnicismes ni en anàlisi. Analitzar és esquarterar les coses. I aquí, analitzar seria trossejar éssers vius i ordir teranyines de preocupacions damunt un verger fluent de sol i de rosada. Si, en homenatge a Don Toni, preneu l'òptima determinació de repassar les seves produccions folklòriques, no penseu com són cuinades, ni en les maneres del cuiner, sinó immergiu-vos en la delícia del sentir. Si sou artistes, si teniu el sentit de la bellesa, si vos plauen les adorables coses primitives i no tocades de mans, si us voleu desinfectar de tants d'artificis literaris i de tants de llibres absurds, entrau dins aquest món fullat, florit i fruitat de les nostres rondalles, i el caminar-hi us serà una festa.

Potser, sí, que jo encara no hagi sortit de la infància i que, a pesar de ja tenir els cabells blancs, no m'hagi sabut desempellegar del gust dels nins que xalen amb els ametllons i la fruita grenyal, i s'embaquen amb gegants i fades. No me'n sé plànyer. Però és ben cert i segur que jo he gaudit i gaudesc més encara ara, amb la lectura i relectura de les nos-

(5) Entre el cap. VII de *La Perfecta casada*, de Fray Luis de León, on se recomana que les casades s'aixequin de bon matí i allò que en la rondalla darrerament citada fa referència a l'amo de So'n Saleta, home grandier a qui tot anava tort, hi ha una curiosa semblança.

tres rondalles que no en la majoria dels llibres. Pareix que constitueixen un entreteniment just apte per als nins. No és així. Les rondalles de Mn. Alcover són indicades per a gent petita, però per a gent gran, molt més. La gent gran hi percebrà millor els aromes, les sabories, les riqueses idiomàtiques, les rústiques meravelles que hi ha incloses. Els menuts no estan en disposició d'agafar aquests detalls.

Tant de bo que, amb motiu del centenari de Mn. Alcover vingués damunt Mallorca —ho repetesc— una inundació de rondalles. ¿No ens queixam que Mallorca idiomàticament se desfigura i se n'esbrava la substància tradicional? Doncs cap obra no cria tanta sang mallorquina, ni encén tant de fervor pel nostre patrimoni espiritual com aquestes contarelles, càtedra d'amor a la nostra terra.

És ver que Don Toni no empra gaire el colador. Però, compte! Les obres excessivament recolades presenten un gran inconvenient: cansen, embafen, avorreixen. Cuidar massa els escrits acaba per ésser un defecte. No és verament bo allò que és bo en demesia. Si jo hagués de comparar les rondalles de Mn. Alcover amb qualque menjar, jo diria que són com l'oli, el pa i la fruita. Res de l'altre món. Narracions simples, lleugeres, primitives, de les quals, però, un mai no en sent rebuig. Llegint les nostres rondalles, jo pens amb el pa-amb-oli de tafona, menja digna d'un heroi grec i d'un camperol mallorquí. Pens amb la fruita, tan ben condimentada sempre, tan noble i tan democràtica, tan bella i tan gustosa, tan indicada per a la taula d'un rei com per a la taula d'un pagès, i tan cercada dels aucells com dels homes.

LA MORALITAT DEL PRIMER CENTENARI DE Mn. ALCOVER

Aquest primer centenari de la naixença de Mn. Alcover no s'hauria de resoldre, com solem dir, en fum de formatjada. N'hauríem de treure els nostres propòsits. I un d'aquests propòsits o moralitat podria ésser, me sembla, escriure "més clar i més català", a exemple de Don Toni. No pretenc una imitació servil de les maneres de Mn. Alcover. Sols vull indicar una direcció: que en els escrits, sense renunciar a les pròpies característiques, hi injectàssim més llum, més mallorquina —o sigui catalana— a fi d'engrandir l'àrea, tan estreta, del

nostres lectors. Així com se són posades les coses, ara com ara, si treim les rondalles, no podem oferir a la gent humil de Mallorca cap llibre prenedor.

Fins aquí hem arribat. Els nostres poetes i escriptors no dicten ni versos ni prosa en la nostra llengua que puguin ésser utilitzables a una festa, a una reunió de família, a una vetlada devora el foc, a un aplec de nins. Entre els nostres escriptors i el poble, hi ha un divorci absolut. En les circumstàncies en què està la nostra llengua, ¿se poden permetre els nostres escriptors de viure encastellats damunt les seves corresponents torres d'ivori i escampar un sibil·líctic missatge al vent i no a les criatures? ¿No és com un pecat literari aquest no acostar-se al poble que, pràcticament, també ens ha girada l'esquena? Mirem quants som —quatre gats i un boi— i reflexionem si ens cal o no mudar de procediment.

¿Com volem que el poble estimi la llengua pròpia si li parlem d'una manera inassequible? No oblidàssim que no estam a una època de plena possessió del poble, sinó en temps de conquistar-lo, i per això pens que tot —models literaris, desigs de singularitzar-se— tot s'ha de sacrificar a l'eficàcia, a allò que jo anomenaria l'apostolat lingüístic i literari. La nostra llengua no pot permetre's les experiències que aguanten les llengües consolidades com el castellà o el francès. La nostra llengua a penes si té públic, i sense públic la llengua no s'aguantarà.

Doncs l'empresa més inajornable i més urgent és conquistar el públic. ¿Què hi guanyarem de posseir un diccionari admirable, unes gramàtiques magistrals i unes col·leccions de versos sublimes, si se'ls mengen les arnes? Ara que, si volem adeptes, cal, repetesc, parlar "clar i català", o mallorquí, que no és més que una varietat del català. Si, a Mallorca, tenguéssim un públic tan nombrós i enfevorit per la nostra literatura, com el posseeix el futbol, no hi faria res que alguns dels nostres escriptors fossin inabastables. Mes, ja sabeu que el món de la cultura nostrada presenta, al costat del futbol, unes proporcions irrisòries. Per tant, si som tan pocs i encara els mateixos nostres no ens entenen, ¿quina serà l'eficiència de la nostra producció literària en ordre a ampliar aquest nostre món tan esquifit?

El nostre poble perd rapidíssimament el folklore, que li servia d'únic nodriment lingüístic, vull dir,

perd les seves reserves tradicionals. No té diaris. No té revistes. Si els llibres que se componen en la nostra llengua tampoc no poden ésser pel poble, ¿com podrà incorporar-se a allò que en deim "renaixament català"?

Per això, si no resultàs excessiu que jo donàs consells, jo recomanaria als escriptors nostres, com a fruit d'aquest centenari, que si volen ésser nous, moderns, originals, enhorabona! Però que parlin clar, que la claredat no ha prescrit. Que siguin fàcils i noblement populars. Llum, llum, és allò que demanaria si me fos lícit, i no s'hi haguessin d'enfadar.

Hi ha un text de Jeremies (Thren., 4,4) que diu: "*Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*". "Els petits demanaren pa i no hi havia qui els en llescàs". I un altre de l'Eclesiàstic (20,32 i 41,17): "*Sapientia enim abscondita, et thesaurus invisus, ¿quae utilitas in utrisque?*" O sigui: "*Saviesa amagada i tresor invisible, ¿quin profit donen?*" No insistesc, perquè, a bon entenedor, poques paraules.

Endemés d'escriure "clar", escriure "català" o mallorquí, que és un matís del català. Amb aques-

ta paraula vull significar que els escriptors no se planguin en l'estudi de la nostra llengua. No per complicar, sinó per simplificar. Així els escrits serien més nostres, més apetitosos i mengívols. ¿Per què no hem de prendre exemple de tants de clàssics castellans, divinament escrits, però tan planers i casolans, que els pot seguir inclús una velleta sense cultura i mig adormissada. En general —ens plagui o ens desplagui— els llibres castellans són més entenedors del nostre públic —exceptuem les rondalles— que no els elaborats en el nostre idioma.

Escriure "clar i català". Aquesta desitjaria que fos la moralitat o sigui el fruit pràctic del present centenari. Quin ganxo no tenia l'estil de Mn. Alcover, vivaç i eficaç, i brufat de mostassa! Se feia llegir. Era sempre, a la seva manera, "clar i català".

Escriure, doncs, "clar i català". O vaig molt descaminat o res no hi pot haver que estigui més d'acord amb aquest temperament d'apòstol de la nostra llengua que fou Mn. Antoni Maria Alcover.

Artà, 23 de gener 1962

